

Sexualitet, samtycke och relationer

– Så tar du upp detta i biologiundervisningen

TEXT: Kalle Norwald, socionom, legitimerad psykoterapeut och auktoriserad sexolog, kalle.norwald@gmail.com

Till höstterminen 2022 bytte kunskapsområdet "sex och samlevnad" namn till "sexualitet, samtycke och relationer". Här ger Kalle Norwald, sexolog, tips på hur du kan undervisa om detta på biologielektionerna.

FOTO: Oscar Omne

En viktig del i att främja sexuell hälsa på kort och lång sikt är att öppna upp samtalsklimatet och visa att sexualitet är okej att prata om. Det kan kännas pinsamt och obekvämt i början, men tro mig – intresset finns där bland eleverna. Många kartläggningar indikerar att lotten med sexualundervisning faller på lärare som undervisar i biologi. Men hur kan du göra för att inkludera sexualitet, samtycke och relationer under biologielektionerna? Här kommer några förslag:

Börja med anatomin

Att ha kunskap om hur olika delar av kroppen fungerar hjälper ungdomar att få en kroppslig självbild samtidigt som det får kroppen att handla om funktion snarare än prestation. Alltså vad kroppen kan göra för att exempelvis ha kul – händerna kan rita, ögon se, hjärnan tänka, munnen öva på vissling och

ryggen behövs för kullerbyttor. En bra start är att börja med att ge en lektion i anatomi och kroppens många delar. Ett vanligt förekommande begrepp i sammanhanget är " normalt", vilket är viktigt att ta upp till diskussion för att bredda perspektiven.

För yngre elever kan exempel från vardagsnära medier, som barnprogram, passa. Som att Elsa och Anna från Disneys film Frost har en kropp som egentligen inte ens skulle kunna stå upp eftersom de har så stora huvuden och smala höfter.

För äldre elever, exempelvis på högstadiet, kan representation i pornografin vara ett gott exempel att ta upp. Att de som är med i de filmerna är utvalda utifrån fysik och därför visas många gånger en begränsad typ av kroppar. För samma åldersgrupp finns det stora vinster att prata om de delar av kroppen som ger lust, som en fortsättning på tidigare kunskaper om kroppens funktioner, exempelvis könsorgan och bröstorg men även hjärnan och erotiska tankar och fantasier. Kroppen har en drift att uppleva lust, och att benämna detta kan visserligen skapa fniss i klassrummet men det bör tolkas som ett tecken på intresse från elevernas sida.

BILDER PÅ KÖNSORGAN?

I en grupp för lärare på Facebook diskuterades nyligen om det är okej att visa fotografier på könsorgan i undervisningen i årskurs 6. Bioresurs skickade frågan vidare till Kalle Norwald som svarade:

Det skulle kunna anges att kunskap om våra kroppar är en mänsklig rättighet, då inkluderas könsorganen. Frågan är hur vi ska lära ut detta på ett åldersadekvat sätt. Jag har inget direkt och definitivt svar på den frågan, du har det mer utifrån den klass du har i ditt klassrum. Men kunskapen ska ut! Om det sker via animerade bilder eller faktiska foton kan variera utifrån elevernas behov, men något av dem behöver användas för att visa att detta inte är en del av kroppen som eleverna ska skämmas över.

Trafikljuset och samtycke

Det är viktigt att låta elevernas önskemål om teman få en plats i klassrummet. Ämnen som ungdomar själva vill veta mer om är sexuellt överförbara infektioner, reproduktion och hur känslor upplevs i kroppen (UngKAB09, Folkhälsomyndigheten). Men handlar det om samtycke och relationer kan man ju fråga sig? Jag menar att det gör det i allra högsta grad! Infektionerna överförs via sex och för det krävs en relation. Inte nödvändigtvis en långvarig sådan,

men en tillfällig sexuell relation är ju också en relation. Samtycke är samtidigt ett måste för en relation, och finns inte det så skapar vi möjlighet att samtala kring samtyckets uteblivande. Jag brukar göra en övning jag kallar "trafikljuset", då jag målar upp ett trafikljus på tavlan och metaforiskt använder mig av ljusen som tecken på eller frånvaro av samtycke och ber eleverna att ge exempel:

RÖD: Nej. En tydlig signal för att någon inte vill göra det som pågår eller föreslås. (Exempelvis säger nej, vänder bort huvudet eller sover.)

GUL: Kanske. En signal för att det finns ett visst intresse att utforska vidare, men inte just nu. (Exempelvis kysser tillbaka men har blicken på dörren av oro för att någon ska komma in, eller är kåt men inte kär.)

GRÖN: Ja. En signal för samtycke. (Exempelvis aktivt kroppsspråk, stönar eller drar sig närmare.) Här får vi chansen att poängtera att kroppens fysiska reaktioner inte alltid speglar samtycke, exempelvis att erektion eller orgasm per automatik inte

är kvitto på samtycke. Vid övergreppssituationer kan det vara kroppens sätt att hantera en hotfull situation genom att reagera på typiskt sexuellt vis, en kunskap många behöver ha.

Med de nya skrivningarna i styrdokumentet kommer nya utmaningar, speciellt om du inte är van vid att undervisa om detta. Det kan känna svårt men jag lovar dig, med lite övning kommer du uppskatta det!

Mer information

1177.se

RFSU:s metodbank: www.rfsu.se/sex-och-relationer/for-pedagoger-och-yrkesverksamma/metodbanken

Skolverket: www.skolverket.se/skolutveckling/inspiration-och-stod-i-arbetet/stod-i-arbetet/sexualitet-samtycke-och-relationer-i-undervisningen
umo.se

Norwald, K. (2022). *Undervisa i sexualitet, samtycke och relationer – integrera i alla ämnen*. Gothia Kompetens.

Själen biologiskt – tips inför hösten

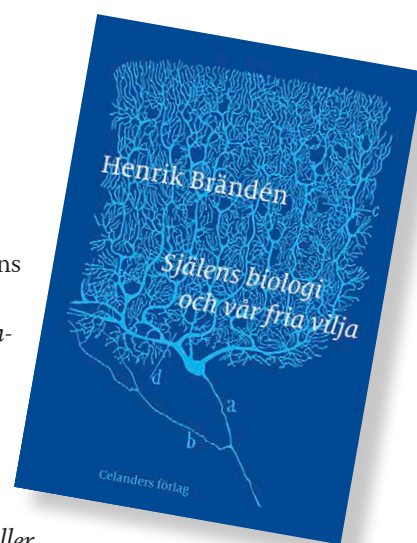
Vill du lära dig mer om relationer, sexualitet och könstillhörighet och diskutera lektionsupplägg? Boka in Zooma med Bioresurs i oktober.

Vad är det som händer i kroppen när man blir galet förälskad? I kapitel nio i boken *Själen biologiskt och vår fria vilja* av Henrik Brändén, får vi ta del av studier som tar upp typiska biologiska perspektiv på åtrå, förälskelse och kärlek. Dessa vävs ihop med en bredare diskussion med inslag från bland annat kultur. Boken tar upp flera aspekter på relationer som nog de flesta elever är intresserade av att läsa om. Både kortvariga och livslånga förhållanden tas upp liksom olika hypoteser om vad svartsjuka egentligen handlar om.

Påståendet "rent biologiskt finns bara två kön" tas upp på ett både djupgående och befriande sätt i kapitel femton, som handlar om könstillhörighet och sexualitet. Det finns grundläggande faktorer som präglar egenskaper kopplade till kön, exempelvis hur mycket testosteron ett foster badat i. Men effekterna av en viss testosteronmängd varierar beroende på tidpunkt i fosterutvecklingen och de biologiska mekanismerna som påverkar och påverkas är många. Därför finns en stor variation i människors kombination av könsorgan, preferens för partner och sexuellt beteende. Det finns visserligen bara två olika typer av könsceller (ägg och spermier) men det är väldigt

förenklat att påstå att det biologiskt bara finns två kön:

"Varje tänkbar kombination av penis eller slida, huvudsaklig lust att penetrera eller ta emot, attraktion till kvinnor eller män och typiskt "manliga" eller "kvinnliga" intressen är därmed både möjlig och naturlig, liksom kombinationer som innehåller mellanlägen, "både och" och "ingetdera"."

ZOOMA MED BIORESURS

I höst kommer Henrik Brändén att föreläsa på temat relationer, sexualitet och könstillhörighet via Zoom. Vi kommer även jobba fram idéer för lektionsupplägg tillsammans i en digital workshop, med inspiration av föreläsningen och av kapitel 9 och 15 i *Själen biologiskt*. Boka in den 12 och 26 oktober kl 16–17.30 och anmäl dig via formulär på Bioresurs webbplats.